

УДК 658 (477)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

ГОРБАЧ Н., к. е. н., доцент Українського державного хіміко-технологічного університету (м. Дніпропетровськ)
ІЛЬЧЕНКО Т., аспірант Українського державного хіміко-технологічного університету (м. Дніпропетровськ)

Способи нагромадження і заощадження грошових коштів завжди турбували людство. Найбільш звичними і традиційними в цьому сенсі для більшості наших громадян, безумовно, є банківські послуги. Однак у банків у найближчій перспективі може з'явитись новий потужний конкурент – страхові компанії. Саме страхові послуги останнім часом набувають все більшої популярності серед населення.

Над дослідженням українського ринку страхових послуг працювало багато відомих науковців, серед яких слід відзначити Н. Внукову, С. Осадця, Я. Шумелду, Т. Федорову та ін. Роботи цих дослідників присвячені переважно аналізу страхової галузі в цілому і не акцентують уваги на обслуговуванні фізичних осіб. Деякі науковці, такі як В. Фурман [1], досліджують питання надання страхових послуг населенню. Однак питання страхування фізичних осіб в Україні потребують подальших досліджень.

Вітчизняний страховий ринок порівняно зі світовими тенденціями має дуже скромні показники, на Україну припадає менш ніж 1 % страхових премій, отриманих у світі [2; 3]. Разом із тим страховий ринок України упродовж останніх років демонстрував найвищі у світі показники розвитку. Наприклад, темпи зростання українського страхового ринку у 2003 та 2004 роках становили 105.7 та 112.7 %, відповідно [2; 3], і були найвищими у світі. Однак вже у 2005 р. тенденція до зростання була призупинена й вітчизняний ринок скоротився майже на 34.0 %, головним чином за рахунок зменшення обсягів страхування

фінансових ризиків, добровільного страхування відповідальності, внутрішнього перестрахування та перестрахування у нерезидентів [4]. Слід зазначити, що таке значне скорочення було зумовлено, перш за все, діями держави, спрямованими на боротьбу з так званим "схемним" страхуванням, що в цілому може розглядатись, як позитивна тенденція на шляху розвитку національного страхового ринку.

Сьогодні більшість експертів сходяться на думці, що український ринок страхування має багато резервів для свого подальшого зростання, одним з яких є саме розвиток сегменту страхування фізичних осіб. На думку фахівців, ринок постійно зростатиме і в 2013 р. страхові платежі можуть становити понад 40 млрд грн. Понад 50 % надходжень у страхових платежах компаній будуть складати платежі від населення [1].

За останні п'ять років витрати населення на страхування зросли більше ніж у 9 разів * :

Показники	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Обсяг страхових платежів від страхувальників – фізичних осіб, млн грн	318.0	437.8	692.3	1 046.2	1 616.2	2 945.8
Темп приросту, %	–	37.7	58.1	51.1	54.5	82.3
Частка сегменту страхування фізичних осіб у загальній структурі страхового ринку України, %	10.5	9.9	7.6	5.4	12.6	21.3
Рівень страхових виплат у сегменті страхування фізичних осіб, %	–	54.7	43.8	44.9	38.2	34.4
Рівень страхових виплат, середній по ринку, %	14.0	12.2	9.4	7.9	14.7	18.8

Слід звернути увагу на те, що тенденція до зростання цього сегменту ринку спостерігалася і в 2005 р., коли відбулося скорочення загального обсягу національного страхового ринку майже на 34 % [4]. Однак частка сегменту страхування фізичних осіб у загальній структурі страхового ринку України на початку 2000-х років залишалася доволі низькою. З 2001 р. до 2004 р. вона скоротилася з 10.5 до 5.4 %, однак у 2005 р. цей показник знов почав зростати й у 2006 р. вже становив 21.3 %. Якщо у 2004 р. страхові платежі від населення складали лише 197 млн доларів США, у 2005 р. – 324, у 2006 р. – 583, то в 2007 р. досягли у 1024 млн доларів США [5, с. 34].

Потрібно зауважити, що рівень страхових виплат (відношення страхових виплат до страхових платежів) у сегменті страхування фізичних осіб у 2–5 разів перевищує середній показник по ринку. Безумовно, це позитивна тенденція, адже високий рівень страхових виплат є одним із факторів підвищення довіри населення до страхових інституцій.

* Розраховано за даними Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. — Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.

Саме низький рівень довіри населення до страхових компаній є головною перешкодою, що стримує розвиток страхового ринку України. Результати соціологічних опитувань, проведених компанією GFK Ukraine [6] серед бізнесових інститутів в Україні, свідчать, що найменше населення довіряє саме страховим компаніям (15.9 %), а найбільше – банкам (26.9 %). Це пояснюється тим, що українські громадяни вже звикли до банків, майже 77 % населення користується банківськими послугами – від сплати комунальних платежів до кредитів на придбання нерухомості чи товарів. Лише 12 % українців мають поліси страхових компаній, а 23 % громадян взагалі не знають назви жодної страхової компанії. Саме тому, зі зростанням рівня обізнаності населення про страхові компанії та їх послуги буде збільшуватися і рівень довіри до них.

Подальше зростання ринку страхових послуг для населення буде пов'язане з розвитком чотирьох видів страхування.

Страхування заставленого майна фізичних осіб. Однією з найпопулярніших банківських послуг серед населення є банківське кредитування. Обсяги кредитування комерційними банками фізичних осіб за останні 7 років зросли більше ніж у 163 рази: з 941 млн грн у 2000 р. до 153.6 млрд грн у 2007 р. [7].

Загально відомо, що банки тісно співпрацюють зі страховими компаніями при кредитуванні фізичних осіб, адже отримання більшості кредитів потребує оформлення цілої низки страхових полісів, найпоширенішими серед яких є поліси страхування заставленого майна. За даними Міністерства юстиції України у 2007 р. майже півмільйона українців заставляли своє майно для отримання позик. Найбільшою популярністю користувалися позики у формі іпотечних кредитів – під заставу квартир та житлових будинків. Упродовж 2007 р. банками України було видано майже 216 тис. таких кредитів [8].

Станом на 1 січня 2008 р. загальний іпотечний портфель комерційних банків України досяг 57.2 млрд грн, що на 110 % більше показника милого року [9]. Оскільки середній тариф на страхування заставленої нерухомості становить близько 1 % від страхової суми, можна вважати, що у 2007 р. страхові компанії отримали від позичальників близько 572 млн грн.

Слід зазначити, що ринок іпотеки в Україні тільки почав формуватися, однак розвивається він дуже стрімкими темпами. За чотири останні роки його частка збільшилась з 2 до 9 % ВВП [9]. При цьому в країнах Європейського Союзу на іпотечне кредитування припадає близько 50 % ВВП, отже, вітчизняний ринок іпотечного кредитування має значний потенціал для свого подальшого розвитку [9].

Ще одним розповсюдженим різновидом забезпечення позик в Україні є застава транспортних засобів. У 2007 р. нотаріусами було оформлено понад 201 тис. таких договорів [8], водночас загальна фінансова ємність ринку автокредитування становила близько 25 млрд грн [10].

Беручи до уваги той факт, що вартість автотранспортного страхування становить близько 5 % від страхової суми, можна підрахувати, що у 2007 р. вітчизняні страхові компанії отримали від клієнтів банків за цим видом страхування близько 1.2 млрд грн.

Сьогодні в Україні близько 50 % усіх автомобілів купується в кредит, на думку фахівців, цей показник може збільшитись у майбутньому до 60–65 %, тобто є значний потенціал збільшення автотранспортного страхування в нашій країні [11].

Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. 1 січня 2005 р. набув чинності Закон України "Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів", згідно з яким особа, що керує транспортним засобом зобов'язана мати при собі страховий поліс (сертифікат) [12].

За даними Моторного транспортного страхового бюро України у 2007 р. страховими компаніями за цим видом страхування було реалізовано 4.3 млн полісів та отримано 797.1 млн грн страхових платежів [13], що становить лише 40 % від загального обсягу. Таке становище склалося через те, що відсутній жорсткий контроль з боку працівників Державтоінспекції України за наявністю у водіїв полісів страхування.

Таким чином, цей вид страхування, поряд зі страхуванням заставленого майна, є сьогодні одним із найбільш пріоритетних напрямів розвитку ринку страхових послуг для населення.

Накопичувальне страхування життя. Одним із найбільш розповсюджених видів страхування в країнах Західної Європи, США та Японії є довгострокове накопичувальне страхування життя. У 2006 р. його частка в загальній структурі страхових премій становила в Японії – 79 %, у Великій Британії – 75 %, у Франції – 71 %, у США і Німеччині – 46 % [14].

Слід зазначити, що цей вид страхування в Україні тільки починає розвиватися. За даними Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, частка страхування життя в загальній структурі страхових премій до 2004 р. включно становила в нашій країні менше 1 %. Починаючи з 2005 р. намітилась тенденція до зростання цього показника. У 2005 р. він становив 2.5 %, а у 2006 р. вже 3.3 % [4].

Можна вважати, що український ринок страхування життя має значні перспективи для свого подальшого зростання і в довгостроковій перспективі його частка може досягти 50 % від загального обсягу страхових премій по ринку.

У всьому світі більша частка страхових премій зі страхування життя припадає на сегмент індивідуальних, а не корпоративних клієнтів. Однак в Україні першими оцінили переваги цього виду страхування саме суб'єкти господарювання, використовуючи його як елемент системи мотивації персоналу або як механізм для оптимізації

оподаткування. Фізичні ж особи поки що не поспішають страхувати своє життя. Це пов'язано в першу чергу з тим, що доходи населення залишаються доволі низькими і більшість громадян просто не мають у своєму розпорядженні вільних грошових коштів, які б вони могли використати на страхування.

На початковому етапі розвитку ринку така тенденція є прийнятною. Оскільки в більшості країн світу зацікавленість у страхуванні життя серед населення з'явилася саме завдяки банкам, які поліс страхування життя вважають обов'язковою умовою для отримання кредиту, можна припустити такий шлях розвитку цього виду страхування і в нашій країні. Однак для його динамічного розвитку необхідний поштовх з боку держави. Це можуть бути як програми обов'язкового страхування, так і податкові пільги для громадян та юридичних осіб, зацікавлених у страхуванні життя.

Загальнообов'язкове соціальне державне медичне страхування. За показником тривалості життя Україна посідає одне з останніх місць у Європі. Головною причиною такої ситуації є недостатній рівень медичного обслуговування населення, що у свою чергу, зумовлюється недостатнім фінансуванням сфери охорони здоров'я. Відповідно до річного звіту Всесвітньої організації охорони здоров'я, в Україні витрати на охорону здоров'я складають лише 6.5 % ВВП, а, наприклад, у США цей показник становить 15.4 %, у Німеччині – 10.6 %, у Франції – 10.5 % [15]. Зрозуміло, що існуючий сьогодні рівень витрат на охорону здоров'я в Україні є недостатнім. Саме тому, для забезпечення розвитку цієї галузі до її фінансування необхідно залучати і позабюджетні джерела, одним із яких є медичне страхування.

Нині в Україні функціонує тільки система добровільного медичного страхування, популярність якого серед населення з кожним роком постійно зростає. За даними Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг, обсяг валових страхових платежів з медичного страхування (безперервного страхування здоров'я) склав 254.9 млн грн у 2005 р. й 485.1 млн грн у 2007 р. [4]. Аналогічна динаміка зростання валових страхових платежів спостерігається й зі страхування здоров'я на випадок хвороби (84 млн грн у 2005 р. та 116.5 млн грн у 2007 р.).

Системи обов'язкового медичного страхування в Україні досі не існує. Про необхідність його впровадження почали говорити ще на початку 90-х років ХХ ст. З того часу на розгляд до Верховної Ради України було подано вже вісім законопроектів, присвячених цьому питанню. Однак усі вони так і залишилися лише проектами. Прийняття закону "Про обов'язкове державне медичне страхування" може стати одним із головних факторів зростання вітчизняного страхового ринку.

На шляху розвитку страхування фізичних осіб в Україні існують такі проблеми:

- *демографічні* – постійне скорочення чисельності населення;
- *економічні* – низький рівень доходів громадян, що обумовлює відсутність платоспроможного попиту на страхові послуги;

- *психологічні* – відсутність довіри населення до страхових інституцій;
- *соціальні* – відсутність культури страхування та інформованості про страхові послуги серед населення;
- *законодавчі* – недостатньо розвинена законодавча база, що перешкоджає розвитку деяких видів страхових послуг для населення.

Разом із тим, страхування фізичних осіб в Україні має і багато перспектив для свого подальшого зростання. У найближчі роки до головних факторів розвитку цього сегменту страхового ринку можна віднести зростання обсягів кредитування комерційними банками фізичних осіб і встановлення повноцінного контролю з боку Державтоінспекції за наявністю полісів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності в автовласників.

Слід наголосити на необхідності активізації діяльності страхових компаній на роздрібному ринку в цілому й у сегменті медичного страхування, зокрема, адже одним із пріоритетних завдань для охорони здоров'я є вирішення фінансово-економічної проблеми за участю різних установ, у тому числі й страхових компаній. У довгостроковій перспективі зростання страхування населення України буде пов'язане саме з розвитком накопичувального страхування життя і прийняттям Закону "Про обов'язкове державне медичне страхування".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Фурман В. М.* Страхові послуги для населення / В. М. Фурман // *Фінанси України*. — 2005. — № 4. — С. 139–145.
2. *World insurance in 2003*. — 2004. — No 3. — Way of access : <http://www.swissre.com>.
3. *World insurance in 2004*. — 2005. — No 2. — Way of access : <http://www.swissre.com>.
4. *Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України* : офіційний сайт. — Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.
5. *Євро 2012 – новий виклик для фінансового сектору України* // *Страхова справа*. — 2008. — № 2. — С. 34.
6. *GfK Ukraine* : офіційний сайт. — Режим доступу : <http://www.gfk.ua>.
7. *Національний банк України* : офіційний сайт. — Режим доступу : <http://www.banc.gov.ua>.
8. *Міністерство юстиції України* : офіційний сайт. — Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua>.
9. *Українська національна іпотечна асоціація* : офіційний сайт. — Режим доступу : <http://www.unia.com.ua>.

10. *Marketing*: база маркетингової інформації. — Режим доступа : <http://www.marketing.vc>.
11. *Информационно-аналитическая группа AUTO-Consulting*. — Режим доступа : <http://www.autoconsulting.com.ua>.
12. *Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів* : Закон України від 1 лип. 2004 р. № 1961-IV (зі змін. та допов.). — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
13. *Моторне* (транспортне) страхове бюро України : офіційний сайт. — Режим доступу : <http://mtsbu.kiev.ua>.
14. *World insurance in 2006*. — 2007. — No 4. — Way of access : <http://www.swissre.com>.
15. *Всесвітня* організація охорони здоров'я : офіційний сайт. — Режим доступу : <http://www.who.int/en>.